

Куліш І.М., Некоз І.В. Аспекти мотиваційної складової процесу вивчення іноземної мови професійного спрямування / І.М. Куліш, І.В. Некоз // Вітчизняна філологія: теоретичні та методичні аспекти вивчення. Збірник наукових праць. Випуск 8. – Черкаси : ФОП Гордієнко Є. І., 2019. – С. 109-118.

І.М. Куліш, І.В. Некоз

АСПЕКТИ МОТИВАЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ ПРОЦЕСУ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ

Анотація. Стаття наголошує, що проблема мотивації навчальної діяльності, безсумнівно, є однією з найбільш теоретично розроблених в педагогіці і в той же час однією з найбільш складних в практиці навчального процесу.

Стаття дає аналіз особливостей навчальної мотивації студентів 1-2 курсів ННІ фізичної культури, спорту та здоров'я Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Пропонуються результати досліджень мотивації студентів та надаються рекомендації для студентів та викладачів щодо підвищення навчальної мотивації.

Ключові слова: навчальна діяльність, іноземна мова професійного спрямування, професійна кваліфікація, мотив, мотиваційна сфера людини, сформованість мотиваційної сфери, види мотивації, навчальна мотивація.

I think it all comes down to motivation. If you really want to do something, you will work hard for it. (Я вважаю, все зводиться до мотивації. Якщо ти дійсно чогось хочеш, то зробиш все для досягнення своєї мети).

Едмунд Хілларі, відомий альпініст

Актуальність. Мотивація притягує все більше уваги дослідників, що знаходить своє відображення у все більшій кількості вивчення мотиваційних теорій та моделей. Дослідники та освітяни все більше цікавляться мотивацією, як одним з факторів, які впливають на ефективність та успішність навчального процесу. Дослідники виокремлюють зовнішню мотивацію, яку мають студенти до початку навчального процесу в університеті, та внутрішню мотивацію, яка формується та розвивається під час вивчення дисципліни в університеті.

Аналіз останніх досліджень. Мотивація та ставлення до вивчення іноземної мови мають суттєвий вплив на успіх у вивченні іноземної мови. Вважається, що мотивація рухає студента до поставленої мети, а ставлення до вивчення іноземної мови формує сприйняття навчального плану, програми, процесу викладання, тощо. Значення цих факторів можуть допомогти викладачам іноземної мови у підвищенні ефективності викладання іноземної мови професійного спрямування [1].

Вивчення іноземної мови в сучасному світі набуває особливого значення. Знання хоча б однієї іноземної мови розширює кругозір, дозволяє вивчати культуру, традиції й звичаї іншого народу. Важко уявити такий вид діяльності, в якому б не використовувалася мова для того, щоб висловлювати свої думки і досягати взаєморозуміння.

Сьогодні знання іноземних мов є дуже вагомим перевагою - як в плані кар'єрних перспектив, так і в плані особистісного розвитку. Більш того, з огляду на сучасні вимоги ринку праці, знання однієї іноземної мови вважається складовою професійної підготовки фахівця.

Оскільки підприємства практично у всіх галузях виходять на світові ринки, здатність розуміти іноземні культури і спілкуватися із зарубіжними партнерами є ключовим компонентом бізнес-стратегії. Іноземні мови набувають особливого значення у світі глобалізації та інтеграції сучасного суспільства.

Знання мови міжнародного спілкування робить значний внесок в розширення міжнародних відносин в області науки і освіти. Сьогодні підвищуються вимоги до фахівців, включаючи сферу науки та наукових досліджень. Комунікабельність, вміння вести переписку з діловими і науковими колегами, брати участь в переговорах і робити доповіді на міжнародних конференціях є вагомим уміннями фахівців на сучасному етапі розвитку суспільства. Сучасні студенти усвідомлюють необхідність вивчення іноземних мов як необхідну умову для досягнення успіху в майбутній професійній діяльності.

Згідно з дослідженнями Economist Intelligence Unit, знання мови дає багато конкурентних переваг, а саме:

- вихід на нові ринки і збільшення доходів;
- більш осмислене спілкування з лідерами та клієнтами;
- створення маркетингових матеріалів, що мають відношення до культури;
- відповіді на запитання на мові клієнта;
- передача міжнародного досвіду лідерам і клієнтам.

Англійська мова історично стала нормою в міжнародних відносинах, політиці, веденні бізнесу із зарубіжними партнерами. І цей тренд згодом тільки зміцнюється. Як правило, вивчення іноземною мови починається з етапу початкової школи, продовжується у середній школі, а у вищому навчальному закладі цей процес набуває професійного спрямування. Щоб навчальний процес був ефективним і приносив бажані результати, необхідну і важливу роль відіграє мотивація.

Проблема мотивації навчальної діяльності є достатньо розроблених теоретично в педагогіці та психології, проте, є досить складною проблемою в практиці навчального процесу.

Що таке мотиваційна сфера людини і чим вона характеризується у навчальній діяльності?

У психології існують різні погляди на сутність мотиву як психологічного феномена. Мотив розглядають в наступних ракурсах:

- Мотив як спонукання (В.І. Ковальов).
- Мотив як потреба. Ця точка зору на мотив, висловлена Л.І. Божович, А.Г. Ковальовим, К.К. Платоновим, С.Л. Рубінштейном.
- Мотив як мета (предмет) задоволення потреби. (А.Н. Леонтьєв).
- Мотив як намір. (Б.В. Зейгарник, К. Левін та ін.).
- Мотив як властивість особистості. Психологи, які дотримуються цієї точки зору, вважають, що стійкі характеристики особистості (переваги, схильності, установки, цінності, світогляд, ідеали) обумовлюють поведінку в такій же мірі, як і зовнішні стимули. (М. Мадсен, Х. Мюррей, Дж. Аткінсон, К.К. Платонов, В.С. Мерлін, М.Ш. Магомед-Еміне і ін.).
- Мотив як стан. Р.А. Пілоян, Дж. Гілфорд, О.Р. Хілгард під мотивом розуміють будь-який стан людини, що змушує його діяти або не діяти.
- Мотив як задоволеність. Задоволеність - це позитивний емоційний стан, що виступає одним з факторів, що впливають на продовження діяльності (В.Г. Асєєв, А.Г. Ковальов, П.М. Якобсон та ін.).

Для правильного розуміння психологічного змісту мотиву необхідно використовувати всі перераховані вище психологічні феномени. Отже, мотив особистості - це і потреба, і мета, і намір, і спонукання, і властивість особистості, що детермінують поведінку людини.

Сукупність внутрішніх і зовнішніх мотивів, потреби і цілі є основними складовими мотиваційної сфери людини. Мотиваційна сфера особистості - це ієрархічна система

мотивів особистості. Структура мотиваційної сфери дуже складна. При цьому мотивація будується в певну ієрархію не тільки всередині кожного виду діяльності, а й відбувається ранжування мотивації різних видів діяльності. Мотивацію розглядають як одну з головних рушійних сил людської поведінки та досягнення поставлених цілей. До мотиваційних станів людини відносяться інтереси, бажання, прагнення, наміри, потяги, пристрасті, установки.

Види мотивації, які мають місце при навчанні, зокрема, іноземної мови, складають так звану навчальну мотивацію.

Мотиваційна сфера навчання розглядають як складне ієрархічне утворення, яке містить як безпосередньо діючі мотиви, так і свідомо прийняті наміри, що виходять із відповідних норм, принципів та суспільних ідеалів. Посилення навчальної мотивації треба розглядати як важливий засіб підвищення ефективності навчання. Питанням мотиваційної сфери, стимулам навчальної діяльності особистості присвячено багато дослідницьких розвідок педагогів (Ю.К. Бабанський, В.О. Сухомлинський, Г.І. Щукіна та ін.), психологів (Б.Г. Ананьєв, Л.І. Божович, О.М. Леонтьєв, С.Л. Рубінштейн та ін.), соціологів (О.Г. Здравомислов та ін.). Важливі проблеми формування мотивації навчання досліджували українські дидакти (В.К. Буряк, В. С. Веретільник, О.І. Чорний та ін.).

Навчальна мотивація визначається певним набором специфічних факторів:

- особливостями того, хто навчається (стать, самооцінка, рівень інтелектуального розвитку);
- особливостями викладача і його ставлення до педагогічної діяльності;
- організацією педагогічного процесу;
- специфікою навчального предмету (в даному випадку - іноземної мови).

Психологи виділяють наступні види мотивації людини: зовнішня, внутрішня, позитивна, негативна, стійка, нестійка, індивідуальна, групова, пізнавальна, тощо.

Зовнішня мотивація (екстринсивна) - мотивація, не пов'язана зі змістом певної діяльності, але обумовлена зовнішніми по відношенню до суб'єкта обставинами. Всі зовнішні процеси, що відбуваються у світі і безпосередньо стосуються нашої країни, є яскравим прикладом зовнішньої мотивації, яка не пов'язана зі змістом конкретної діяльності людини, а є обумовленою зовнішніми обставинами.

Прикладами можуть служити:

- мотив досягнення, викликаний прагненням людини досягати успіхів і високих результатів у будь-якій діяльності, охоплюючи і вивчення іноземної мови; (наприклад, для відмінних оцінок, отримання диплому, тощо);
- мотив самоствердження - прагнення утвердити себе, отримати схвалення інших людей; (людина вчить іноземну мову, щоб отримати певний статус у суспільстві);
- мотив ідентифікації - прагнення людини бути схожим на іншу людину, а також бути ближче до своїх кумирів і героїв (наприклад, щоб розуміти тексти пісень улюбленої групи);
- мотив афіліації - прагнення до спілкування з іншими людьми; (людина може вчити іноземну мову, щоб спілкуватися з друзями-іноземцями);
- мотив саморозвитку - прагнення до самовдосконалення; (іноземна мова служить засобом для духовного збагачення і загального розвитку людини);
- просоціальний мотив, пов'язаний з усвідомленням суспільного значення діяльності; (людина вивчає іноземну мову, тому що усвідомлює соціальну значимість навчання).

Внутрішня мотивація (інтринсивна) - мотивація, яка пов'язана не із зовнішніми обставинами, а із самим змістом діяльності. Так, навчальна мотивація має враховувати такі специфічні параметри, як індивідуальні особливості студентів, що включають їх самооцінку, рівень інтелектуального розвитку, сам педагогічний процес, особу викладача з його ставленням до педагогічного процесу, специфіку самої навчальної дисципліни, тощо. Також треба брати до уваги різні мотиви, що спонукають людей до тієї чи іншої

діяльності. Дія зовнішніх мотивів (престижу, самоствердження, тощо) може посилювати внутрішню мотивацію, але вони не мають безпосереднього відношення до змісту і процесу діяльності [3].

В залежності від характеру стимулів, розглядають позитивну та негативну мотивацію. Мотивація, заснована на позитивних стимулах називається позитивною. Мотивація заснована на негативних стимулах називається негативною. Стійкою вважається мотивація, яка заснована на потребах людини, так як вона не вимагає додаткового підкріплення. Нестійкою є мотивація, яка постійно вимагає додаткове підкріплення.

Діяльність людини спрямовується не одним мотивом, а їх сукупністю. При цьому виокремлюють внутрішні мотиви й зовнішні мотиви. В основі внутрішніх мотивів лежать потреби людини, її емоції, інтереси. До зовнішніх мотивів відносять цілі, які виходять із ситуації (чинники середовища).

Загальновідомо, що сформованість мотиваційної сфери є необхідною передумовою успішної навчальної діяльності. Існує багато різноманітних прийомів та способів підвищення мотивації студентів до вивчення іноземної мови. Слід зазначити, що, хоча зовнішня (як позитивна, так і негативна) мотивація є набагато потужнішою, викладач має прикласти багато зусиль на формування внутрішньої мотивації, створити таку атмосферу, при якій вивчення іноземної мови стане внутрішньою індивідуальною потребою студента [4].

Мета. Дослідити та проаналізувати прояви зовнішньої та внутрішньої мотивації вивчення іноземної мови студентами немовних спеціальностей, а саме, студентів 1-2 курсів ННІ фізичної культури, спорту та здоров'я Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Виявити способи впливу на мотиваційну складову навчального процесу. Запропонувати шляхи підвищення внутрішньої мотивації студентів ННІ фізичної культури, спорту та здоров'я до вивчення іноземної мови професійного спрямування за допомогою можливостей навчального процесу, а також організації позапрограмних заходів.

Основний матеріал. Вивчення зовнішньої мотивації щодо вивчення іноземної мови у студентів 1-2 курсів ННІ фізичної культури, спорту та здоров'я показало, що половині студентів (50%) подобалося вивчати іноземну мову у школі, 42% студентів – не подобалося, 8% студентів не впевнені або були різні етапи щодо уподобань протягом навчального процесу у школі. Вважаємо, що досить високий відсоток тих, кому не подобалося вивчати іноземну мову, є досить природним для студентів цих галузей знань, оскільки вони обрали спеціальність не пов'язану із філологією та іноземними мовами. В той же час, факт, що половині студентів подобалося вивчення іноземної мови у школі, може свідчити про те, що цей навчальний предмет був для них цікавим, або їм подобалася організація навчального процесу з вивчення іноземної мови, або вчителі зуміли мотивувати учнів на вивчення іноземної мови.

Вивчення очікувань студентів від навчання іноземної мови в університеті показало, що 72% студентів передбачали вищий рівень вивчення іноземної мови, що звучить природно, оскільки отримуючи вищу освіту, студенти отримують певну професійну кваліфікацію, а також вищий рівень розвитку своїх природних здібностей. 20% студентів припускали, що навчання іноземної мови в університеті буде надзвичайно важким для них, що може свідчити про низький рівень іншомовної компетентності у цих студентів. 8% студентів розглядало процес вивчення іноземної мови в університеті подібним до процесу вивчення іноземної мови у школі. Можемо припустити, що цей факт свідчить про високий базовий рівень іншомовної підготовки студентів, які могли закінчити спеціалізовані лінгвістичні класи або школи з поглибленим вивченням іноземних мов.

Вивчення внутрішньої мотивації студентів та їх ставлення до вивчення іноземної мови в університеті показало, що більшості студентів (84%) подобається процес навчання іноземної мови професійного спрямування (ІМПС), що свідчить про більшу кількість

студентів, задоволених вивченням іноземної мови в університеті, ніж в школі. Можемо припустити, що в університеті студенти могли стати більш вмотивованими або викладачі мотивують їх краще. Незначна кількість студентів (2%) негативно ставляться до вивчення іноземної мови в університеті, що можна пояснити низьким базовим рівнем іншомовної підготовки студентів, що заважає або унеможливорює оволодіння цією дисципліною в університеті, а також недосконалістю організації навчального процесу (наприклад, немає можливості розподілу на групи за рівнем базової іншомовної підготовки) або недосконалістю навчальних методів (наприклад, неврахування потреб та інтересів студентів). 14% студентів не впевнені у відповіді, що свідчить про неоднозначність ставлення або вагання стосовно деяких компонентів навчального процесу.

Стосовно бачення та вражень студентів щодо процесу навчання іноземної мови професійного спрямування, 55% студентів задоволені організацією навчання ІМПС в університеті, що свідчить про правильний вектор організації діяльності цього напрямку. 22% студентів хотіли б більше приділяти увагу розвитку навичок говоріння. Цей факт може свідчити про те, що приділяється недостатня увага цьому виду мовленнєвої діяльності, або що для цих студентів саме навички говоріння потребують особливої уваги. 11% студентів хотіли б, щоб навчальний процес включав більше інтерактивних методів та дидактичних ігор, що показує потребу в застосуванні ширшого кола навчальних технологій. 6% студентів хотіли б збільшити навчальне навантаження на дисципліну ІМПС. Вирішення цієї проблеми може полягати у розробці додаткових курсів або факультативних занять з іноземної мови загального або професійного спрямування. 6% студентів хотіли б поїхати за кордон та спілкуватися з носіями мови. Порадою для таких студентів можуть бути пропозиції участі у спільних навчальних програмах або програмах обміну студентами. 2% студентів не впевнені щодо організації навчального процесу, що може свідчити про позитивне ставлення до одних компонентів та невизначеність стосовно інших.

Стосовно бажання студентів брати участь у позапрограмних заходах з іноземної мови, 53% висловилися негативно, що може свідчити про брак часу у студентів ННІ фізичної культури, спорту і здоров'я завдяки тренувальному процесу та змагальним періодам. Проте, 33% студентів висловилися позитивно, що показує їх зацікавленість цією дисципліною та високим рівнем мотивації. 14% студентів не впевнені, що може свідчити або про бажання, але брак часу, або про сумніви щодо рівня їх іншомовної компетентності.

Вивчаючи внутрішню мотивацію студентів, ми виявили, що 63% студентів мають позитивну, 32% студентів – нейтральну та 5% студентів негативну мотивацію стосовно вивчення іноземної мови професійного спрямування. До нейтральної мотивації ми умовно включаємо аспекти, пов'язані з навчальним процесом взагалі (виконання навчальної програми, відповідальність, отримання задоволення від процесу навчання), але не саме з процесом навчання іноземної мови професійного спрямування.

Причинами негативної мотивації стосовно вивчення іноземної мови професійного спрямування можуть бути наступні фактори:

- негативна зовнішня мотивація, яка впливає на внутрішню; низький базовий рівень іншомовної компетентності;
- часта відсутність студента на заняттях в силу тренувального процесу та змагальних періодів та, як наслідок, проблеми у навчанні несприятлива атмосфера у групі, викликана різними причинами, наприклад, різнорівневі групи.

Студенти з першою групою факторів негативної мотивації потребують організації спеціальних додаткових курсів (корективних курсів) або індивідуальних консультацій для подолання розриву у рівні іншомовної компетентності з одногрупниками. Студентів з другою групою факторів негативної мотивації потребують наполегливої самостійної роботи або додаткової допомоги з боку курсів та консультацій. Несприятлива атмосфера в

академічній групі покращується шляхом реорганізації підгруп, а за неможливості перегрупування, шляхом індивідуального та диференційованого підходу протягом навчального процесу.

Шляхи сприяння мотивації студентів до вивчення ІМПС можна розділити на дві групи:

- 1) можливості навчального процесу
- 2) можливості позапрограмних заходів.

Перша група, в свою чергу, охоплює шляхи сприяння зацікавленості предметом завдяки контексту або змістового наповнення та завдяки організації навчального процесу [5]. Програма навчальної дисципліни для студентів ННІ фізичної культури, спорту і здоров'я повинна максимально враховувати потреби та інтереси студентів. Наприклад, змістове наповнення дисципліни повинно охоплювати цікаві теми стосовно всіх спеціальностей студентів, а також проблеми здоров'я та спортивної фізіології. Важливим аспектом навчального процесу є огляд найважливіших спортивних подій країни, Європи та світу, включаючи важливі чемпіонати, турніри, Олімпійські ігри, Паралімпійські ігри, Молодіжні ігри, Ігри Нескорених, тощо. Особливу увагу слід приділяти видатним спортсменам, обговорюючи їх перемоги та спортивні досягнення. Подібні заходи підвищують зацікавленість студентів як їх майбутньою спеціальністю, так і вивченням іноземної мови професійного спрямування, оскільки змістове наповнення дисципліни буде особливо цікавим для них.

Організація навчального процесу має ряд можливостей стосовно мотивації студентів. Методи навчання можуть сприяти зацікавленості студентів, якщо відповідають їх потребам. Вдалим прикладом служить застосування дидактичних ігор у навчальному процесі. Оскільки спортсмени звикли до різного роду змагань та турнірів, застосування дидактичних ігор у вигляді змагань між групами або командами були б досить природними та корисними у цьому аспекті.

Другим шляхом мотивації студентів та підвищенню їх інтересу до вивчення іноземної мови є можливості позапрограмних заходів, які можуть включати проведення олімпіад з іноземної мови для студентів немовних спеціальностей, організація та проведення студентської конференції «Іноземна мова і кар'єра», організація гуртків, розмовних клубів, тощо.

Метою проведення олімпіади з англійської мови вбачаємо надання студентам можливості продемонструвати свої знання з англійської мови загального та професійного спрямування. Вибір переможців залежить від кількості балів, отриманих за виконання завдань олімпіади.

Метою проведення студентської конференції «Іноземна мова і кар'єра» розглядаємо залучення студентів до наукової та практичної діяльності, стимулювання та підтримка наукової діяльності молоді, поєднання професійних знань зі знанням іноземної мови професійного спрямування.

Висновки. Підсумовуючи відповіді студентів ННІ фізичної культури, спорту і здоров'я щодо ставлення до дисципліни «Іноземна мова професійного спрямування», можна зробити висновок, що більшості студентів подобається ця навчальна дисципліна. Більша половина студентів задоволені організацією навчального процесу, а третина студентів хотіли б брати участь у позапрограмних заходах з іноземної мови. В той же час, вивчення показало і деякі проблеми в процесі навчання ІМПС студентів немовних спеціальностей. Ці проблеми організації навчального процесу зумовлюють перегляди навчальних програм, навчальних методів та подальшого вивчення інтересів та потреб студентів стосовно індивідуального та диференційованого підходів до викладання ІМПС для студентів немовних спеціальностей.

Література

1. Yi Liu, 2014, Motivation and Attitude: Two Important Non-Intelligence Factors to Arouse Students' Potentialities in Learning English // Creative Education, Vol.5 No.14, August 15, 2014.
2. Driving the skills agenda: Preparing students for the future. The Economist Intelligence Unit Limited 2015. – Internet Resource. Access mode: <https://static.googleusercontent.com/media/edu.google.com>
3. Формування позитивної мотивації до вивчення англійської мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://znvk67.zp.ua/formuvannya-pozitivno%D1%97-motivaci%D1%97-do-vivchennya-anglijsko%D1%97-movi>
4. Орлова Н.В. Методи підвищення мотивації до вивчення іноземної мови за професійним спрямуванням / Н.В. Орлова // Вісник Черкаського університету: Серія Педагогічні науки. – № 3, 2016 – Черкаси, 2016. – С. 89-95
5. Kulish I.M., Koroliuk H.O. Development of Personal Qualities and Professional Competence While Learning English for Specific Purposes. / Elixir International Journal: Psychology 125 (2018) 52344-52346 52344

Аннотация. В статье подчеркивается, что проблема мотивации учебной деятельности, несомненно, является одной из наиболее теоретически разработанных в педагогике, и в то же время одной из самых сложных в практике учебного процесса. Статья дает анализ особенностей учебной мотивации студентов 1-2 курсов УНИ физической культуры, спорта и здоровья Черкасского национального университета имени Богдана Хмельницкого. Предлагаются результаты исследований мотивации студентов и даются рекомендации для студентов и преподавателей по повышению учебной мотивации.

Ключевые слова: учебная деятельность, иностранный язык профессионального направления, профессиональная квалификация, мотив, мотивационная сфера человека, сформированность мотивационной сферы, виды мотивации, учебная мотивация.

Annotation. The article focuses on the problems of students' motivation at higher educational institutions. It is emphasized that the problem of motivation of educational activity is one of the most theoretically developed in pedagogics, but at the same time it is one of the most difficult questions in the practice of educational process. The article gives an analysis of students' motivation at the Institute of Physical Culture, Sports and Health of Cherkasy Bohdan Khmelnytsky National University. The results of students' motivation are provided and recommendations are given for students and teachers to increase educational motivation.

Key words: educational activity, professionally oriented foreign language, English for Specific Purposes, professional qualification, motive, motivational sphere of a person, formation of a motivational sphere, types of motivation, educational motivation.